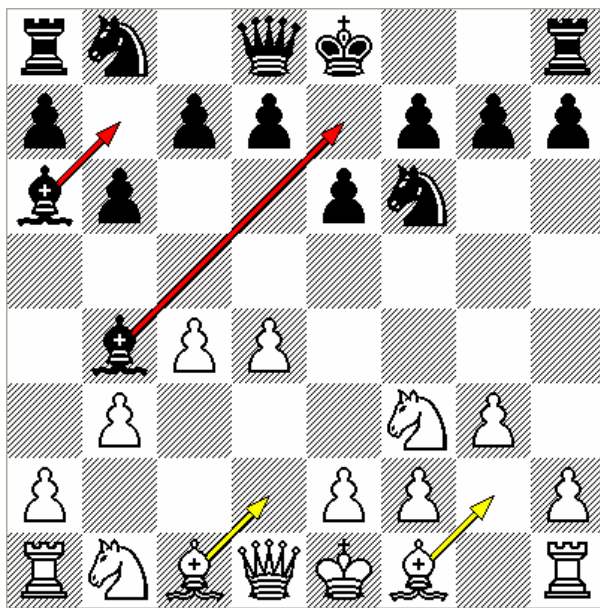

LOGIKA I CILJEVI IGRE U OTVARANJU. PODELA OTVARANJA.

Prethodna razmatranja upućuju na logiku koja prati igru u otvaranju, u slučaju da se igrači pridržavaju *principa igre u otvaranju*. Koliki je značaj navedenog, može se videti iz sledećeg niza poteza koji su karakteristični za *Daminu indijsku odbranu*: 1. d4 ♘f6 2. c4 e6 3. ♗f3 b6 4. g3 ♕a6. Iako je izgledalo da će postaviti lovca na b7, ne bi li na taj način po najdužoj dijagonali oponirao svom belom kolegi koji se već ustremio na polje g2, potezom ♕a6 crni teži da izmami belu damu na neko od polja a4, b3 ili c2, posle čega bi dama napustila već pomenutu kontrolu nad pešakom d4 (uporediti sa primerom navedenim u *Nimcovićevoj indijskoj odbrani* kada beli igra 4. ♖c2). Usledio bi ranije očekivani potez 5... ♕b7 kojim bi crni narušio nepisano pravilo da *jednom figurom ne treba igrati više od jedanput u ranoj fazi otvaranja*, ali beli najverovatnije ne može dobro da iskoristi dodatni potez damom kojim ga je protivnik naizgled "častio". Na jedan od uobičajenih nastavaka 5. b3, mogao bi da usledi potez 5... ♕b4, kao reakcija na slabljenje polja c3, koje je prirodna destinacija za belog daminog skakača posle poteza c4 u zatvorenim sistemima (detaljna podela otvaranja uslediće nešto kasnije). Dva poteza koja uglavnom slede – 6. ♕d2 ♕e7 7. ♕g2 ♕b7 – prilika su da se zastane i objasni uzastopno narušavanje već pomenutog nepisanog pravila.

Dijagram 1 – Putanje lovaca u Daminoj indijskoj odbrani

Mnogi treneri u ranoj fazi podučavanja veoma mladih igrača insistiraju na tome da se neka osnovna pravila temeljito usvoje i primenjuju bez izuzetka. Naravno, kako učenici napreduju, otvara se prostor i za fine

korekcije grubih smernica koje su im prethodile. Jedna od takvih je već pomenuta i tiče se nepoželjnosti igranja jednom figurom više puta u ranom stadijumu igre. Uporedo sa sticanjem širih znanja, otvara se i prostor za upoznavanje izuzetaka od ovakvih pravila, ali pre svega za razumevanje okolnosti pod kojima se opravdano napušta davno naučena zapovest. U našem slučaju, obrazloženje na kojem se temelji veoma hrabra odluka crnoga da posle kraće diverzije vrati oba lovca u "bazu" nije jednoznačno definisano, a dodatna poteškoća leži u tome što se posledice ovakvog izbora najčešće vide tek na prelasku iz otvaranja u središnjicu, a i onda su u pitanju veoma suptilne razlike.

Možda je najbolje početi od takozvanog *profilaktičkog mišljenja*, to jest od želje crnoga da preduhitri svog protivnika i spreči idealan razvoj njegovih figura. Dakle, kakav zaključak donosi crni? Već u otvaranju se potezima e6 i b6 opredelio za dijagonale po kojima će dejstvovati njegovi lovci, dok beloga nijedan od prva tri polupoteza ne obavezuje na to da li će razvoj bilo kojeg od lovaca biti klasičan ili fijanketan. Tek kada je odigrano 4. g3 crni dobija prvu opipljiviju informaciju o namerama svog protivnika. U slučaju neometanog razvoja, beli planira da fijanketira belopoljca, zatim sledi rokada, a kada crni razvije lovca na e7 da bi se pripremio za uklanjanje kralja iz centra, sledi postavljanje skakača na c3. Razvoj belog crnopoljca će uslediti tek kada se crni izjasni svojim "c" ili "d" pešakom u cilju uspostavljanja pešačke ravnoteže u centru.

Kakav izbor onda preostaje crnome? *Damina indijska odbrana* pripada grupi takozvanih *elastičnih zatvorenih sistema* (njima pripada i prethodno razmatrana *Nimcovičeva indijska odbrana*), koji su klasifikovani na takav način upravo zbog pretpostavljene mogućnosti prilagodljive reakcije crnoga, koja se pre svega odnosi na kasnije definisanje pešačke strukture. Ako se sve bude odvijalo prema prethodno opisanom scenariju, stiče se utisak da bi beli mogao s pravom da smatra da je prvi deo partije protekao prema njegovim željama. Da do toga ne bi došlo, crni mora da reaguje pre nego što beli rokira. I, kako on to čini? Igrajući ♘a6, kao što je pomenuto, crni provocira belu damu, u želji da upravo ona ode na damino krilo u cilju zaštite pešaka na c4. Šta je time postignuto? Kada crni bude reagovao potezom c5, niti će dama braniti svog pešaka na d4, niti će, što je mnogo važnije, biti u mogućnosti da ga podrži da aktivno nastupi putem napredovanja na d5. Pošto beli potezom 5. b3 slabi polje c3, crni odmah to koristi i šahom na b4 prisiljava lovca sa c1 na rano izjašnjavanje, ali i prekriva dejstvo dame po "d" liniji, čime se postiže željeni prekid komunikacije dame i "d" pešaka. Kada je to postignuto, lovci mogu da se vrate na svoja prirodna mesta, pošto su prethodno stvorili pometnju u redovima protivnika. Nespretno postavljen beli lovac na d2 prirodno zahteva premeštaj na bolji položaj, tako da će crni u daljem toku moći da se

prilagođava manevrisanju beloga (tu se ogleda pominjana *elastičnost*), što je od samog početka i bila njegova namera. Kako je kod crnoga razvoj figura tek na četvrtom mestu po značaju, jasno je da su upravo tu ustupci u vidu gubitka dva tempa (beli je "zaradio" poteze b3 i ♔d2 koji gotovo da ne doprinose nijednom od prva tri principa beloga) najmanje osetni, pogotovo ako se uzme u obzir zatvoreni karakter pozicije gde protivničke figure još nisu stupile u direktan kontakt. Nasuprot tome, crni je sve vreme vodio računa o kontroli ključnog polja e4, a potezima e6 i b6 u najranijoj fazi igre pripremio je tematske protivudare d5 i c5, kojima se docnije uspostavlja ravnoteža u centru (I princip). Sigurnost (II princip) nimalo nije narušena, a nisu stvorena ni slaba polja ili zalutale ili ugrožene figure na koje bi se moralo paziti u okviru III principa.

U svetlu razmatranih informacija o gotovo presudnom značaju otvaranja u savremenom vrhunskom šahu, kao i izuzetnoj složenosti doslednog primenjivanja principa igre u početnom stadijumu partije, može se izvesti zaključak da je potrebno oslanjati se na iskustvo koje je godinama sticano kroz praksu, ali i prečišćavano u mnogobrojnim izdanjima koja su se bavila ovom problematikom u vidu *teorije šahovskih otvaranja*. Pošto je reč o ogromnoj količini informacija, jasno je da postoji potreba da se sistematizuje postojeće stanje šahovske nauke. U tom smislu, podela shema u prvoj fazi igre na *otvorene*, *poluotvorene* i *zatvorene* sisteme u neznatnoj meri zadovoljava potrebe savremenog šahiste, bez obzira na to da li je reč o vodećim svetskim igračima, ili o onima koji nisu odmakli dalje od klupskog nivoa. Navedena podela uzima u obzir samo nadmudrivanje kada je u pitanju prvi potez, što predstavlja samo kap u moru mogućnosti koje mogu uslediti. Ako je u davnim vremenima početni nastup beloga 1. e4 smatran viteškim opredeljenjem da se zapodene beskompromisan boj, a svaki odgovor crnoga sem "principijelnog" polupoteza 1... e5 koji vodi *otvorenoj* borbi, tek dovoljan da se izabrana shema okarakteriše kao *poluotvorena*, savremena praksa nas uči da izbor beloga da se najčešće opredeli za 1. d4, 1. c4 ili 1. ♘f3 ni u kojem slučaju ne znači da sledi *zatvorena* igra, kao što se nekada smatralo. Dakle, potreban je korak dalje.

Jedna od najfunkcionalnijih podela početnih sistema vodi poreklo iz nekadašnjeg Sovjetskog Saveza i vodi računa kako o razmatranim principima igre u otvaranju, tako i o potrebama igrača koji gradi svoj repertoar namenjen da odgovori svim zahtevima savremenih turnirskih nastupa. Preglednosti radi, prvo je dat shematski prikaz, a zatim slede dalja razmatranja. Sistemi se razmatraju u odnosu na opredeljenje crnoga.

Podela osnovnih sistema u fazi otvaranja

1. e4	1. d4, 1. c4 ili 1. ♘f3	Ostali prvi polupotezi beloga
- Centralni sistemi	- Centralni sistemi	Ne razmatra se detaljna podela ovih sistema.
- Sicilijanke sa e6	- Fijanketni sistemi	
- Sicilijanke bez e6	- Elastični sistemi	
- Ostali sistemi	- Ostali sistemi	

U okviru otvorenih i poluotvorenih igara, kao sistema koji su određeni polupotezom 1. e4, *centralni sistemi* su oni u kojima crni pokušava da u svom prvom ili drugom polupotezu postavi pešaka u užu centar (na polja e5 ili d5) i tamo ga podrži. Otvaranja koja pripadaju ovim sistemima u kojima crni odgovara polupotezom 1... e5 su: *Španska partija, Ruska partija, Škotska partija, Italijanska partija, Bečka partija, Filidorova odbrana, Poncijanijevo otvaranje, Odbrana dva skakača, Igra tri skakača, Igra četiri skakača, Mađarska odbrana, Središnje otvaranje, Igra kraljevog lovca i Alapinovo otvaranje*, kao i sledeći gambiti: *Kraljev gambit, Evansov gambit, Škotski gambit, Središnji gambit, Severni gambit, Geringov gambit i Letonski gambit*, za odgovor 1... e6 karakteristična je *Francuska odbrana*, dok izbor nastavka 1... c6 određuje *Odbranu Karo-Kan*. Ovakav izbor karakterističan je uglavnom ili za početnike (što se može objasniti relativno pojednostavljenom logikom prihvatanja pre svega simetričnog odgovora 1... e5), ili za igrače koji pripadaju samom svetskom vrhu. Kada je o njima reč, od pomenutih sistema u savremenoj praksi velikana najzastupljenija su sledeća otvaranja: *Španska partija, Ruska partija i Odbrana Karo-Kan*.

Sama činjenica da se dve stavke od ukupno četiri odnose na *Sicilijansku odbranu*, govore o izuzetnom značaju ovog otvaranja za igrače svih nivoa šahovskog znanja. Značajna je napomena da se podela vrši prema izboru koji crni čini u odnosu na sisteme u kojima beli odigrava poteze 2. ♘f3 i 3. d4, bez obzira na činjenicu da postoji veliki broj drugih nastavaka izrazito samostalnog značaja, kao što su: *Zatvorena varijanta, Alapinova varijanta*,

Rosolimova varijanta, Gran-pri napad, itd. Kada su u pitanju sistemi u kojima crni donosi odluku da u ranoj fazi igre odigra e6, jasno je da se time iskazuje opredeljenje da se pešakom kontroliše polje d5, koje je možda strateški i najznačajnija tačka u *Sicilijanskoj odbrani*. Ovakvo opredeljenje susreće se u *Najdorfovoj, Rihter-Rauzerovoj, Paulsenovoj i Ševeningenskoj* varijanti, koje sve uživaju reputaciju izuzetno solidnih nastavaka. Posebno zanimljiv je slučaj *Najdorfove varijante*, koja je najšire prihvaćena i uživa popularnost kako početnika, tako i takmičara u najužem svetskom vrhu, što podjednako važi i za dopisne šahiste.

Varijante *Sicilijanske odbrane* u kojima crni odlaže potez e6, ili ga najčešće uopšte i ne odigrava, podrazumevaju da crni preuzima određen stepen pozicionog rizika zarad nastojanja da ostvari maksimalnu protivigru u ranoj fazi borbe. *Laskerova varijanta*, kao i njoj srodan izbor u *Laburdoneovoj varijanti* koje je razradio i uspešno primenjivao pominjani letonski velemajstor *Svešnjikov*, predstavljaju simbolično spaljivanje svih mostova za sobom, pošto crni igrajući rano e5 prepušta tačku d5 na milost i nemilost svome protivniku. Naravno, konkretna igra izbija u prvi plan i u mnogim varijantama beli mora da bude izuzetno predostrožan, da ne bi i sam potpao pod opasan napad. Takav razvoj događaja privlačan je mnogim igračima, uključujući tu i one najbolje, ali se stiče utisak da je potreban određen nivo znanja da bi se primenjivala ovakva koncepcija, tako da su igrači ispod klase majstorskih kandidata ređe uspešni u ovim varijantama. To nije slučaj sa *Zmajevom varijantom*, koja se karakteriše fijanketnim razvojem lovca na g7, pošto u toj varijanti crni ne stvara slabe pešake ili polja, već prebacuje težište na igru figura i uopšte smanjuje značaj pešačke strukture. Takav razvoj situacije, kao i mogućnost da se organizuje direktan napad na protivničkog kralja pri suprotnim rokadama, izuzetno pogoduje početnicima i mlađim igračima, tako da su oni često najvatreniji pobornici ovog nastavka.

Ostale *poluotvorene* sisteme najčešće karakteriše izvesno odstupanje od *I principa igre u otvaranjima*, tako da u njima crni uglavnom odlaže uspostavljanje ravnoteže u centru. Takav razvoj događaja po pravilu nije po ukusu najjačih igrača, tako da oni ovim shemama pribegavaju uglavnom kada žele da izbegnu direktne pripreme protivnika, ili kada im je potrebna igra na pobedu protiv slabije rangiranog vođe belih figura. Popularnost ovih sistema raste među igračima na klupskom nivou, tako da se među njima može naći priličan broj pobornika *Odbrane Pirca-Ufimceva, Skandinavske odbrane, Aljehinove odbrane, Kraljevog fijanketa, Nimcovičeve odbrane, itd.*

Kada su u pitanju *zatvoreni* sistemi, situacija je unekoliko složenija, što se pre svega može objasniti većim značajem izbora redosleda poteza koji omogućavaju mnogobrojne prelaze među varijantama, pa čak i otvaranjima.

Pošto direktan sukob dveju snaga, a samim tim i koncepcija, nastupa nešto kasnije nego u slučaju *otvorenih* i *poluotvorenih* sistema, slabiji igrači teže usvajaju finese koje su tipične za ovakve sheme. Kao i u prethodnim razmatranjima, i ovde su *centralni* sistemi prisutni među igračima svih nivoa šahovskog znanja: simetričan odgovor 1. d4 d5 početnicima je intuitivno najlakše razumljiv, a samim time i prihvatljiv, dok jači igrači uvrščivanjem ovih sistema unose stabilnost u svoj repertoar i prenose težište borbe na duže staze. Dominantno otvaranje je *Damin gambit*, u okviru kojega su se razvili mnogobrojni sistemi samostalnog značenja, kao što su *Prihvaćeni Damin gambit*, *Slovenska odbrana*, *Poluslovenska odbrana*, *Taraševa odbrana*, *Naknadna Taraševa odbrana*, *Kembridž-Springs*, *Tartakoverova odbrana*, *Ortodoksna odbrana*, *Ragozinova odbrana*, *Čigorinova odbrana*, *Albinov protivgambit*, itd. Ređe se igraju sheme kao što su *Igra daminog pešaka*, *Koleov sistem*, itd. pošto se smatra da u njima beli ne može da se bori za prednost, što je posledica odustajanja od poteza 2. c4, čime se zanemaruje značaj *I principa igre u otvaranjima*.

Fijanketne sisteme karakteriše razvoj crnog lovca na g7, što podrazumeva da crni svom protivniku prepušta formiranje pešačkog centra, da bi zatim naknadno pokušao da uspostavi ravnotežu potezima c5, d5 i e5. Ove sisteme karakteriše bogata igra sa najčešće asimetričnim pešačkim strukturama, čime se povećava verovatnoća da partija bude okončana pobedom jednog od suparnika. Takav razvoj događaja posebno pogoduje uslovima borbe za visok plasman na otvorenim turnirima, pa mnogi ambiciozni igrači upravo u takvim situacijama pribegavaju primeni razmatranih sistema, u koje spadaju: *Kraljeva indijska odbrana*, *Grinfeldova indijska odbrana*, *Benoni odbrana* i *Volški gambit*.

Elastični sistemi zahtevaju od šahiste možda i najveće razumevanje, a samim tim i igračku klasu, pošto se fleksibilnost pešačkih struktura upravo ogleda u povećanom broju mogućnosti njihovog prilagođavanja, pripremanja pešačkih udara i odlaganju borbe dok se snage ne pripreme za direktan kontakt. Ove sisteme karakteriše i najveći broj mogućih prelaza, čime se zadatak suparnika dodatno usložnjava, tako da je u okviru potpunog repertoara koji vodi računa o svim značajnim redosledima potrebno znati praktično sve sheme: *Nimcovičevu indijsku odbranu*, *Daminu indijsku odbranu*, *Bogoljubljevu indijsku odbranu*, *Katalonsko otvaranje*, *Englesko otvaranje*, *Retijevo otvaranje*, *Dvostruki fijanketo* i strukturu "ježa".

Ostali sistemi, među kojima su najpopularniji *Holandski kameni zid* ("Stonewall"), *Lenjingradska varijanta Holandske odbrane*, *Blumenfeldov gambit* i *Budimpeštanski gambit*, predstavljaju sheme koje se mogu primenjivati u praksi, ali koje sa sobom nose i određeni stepen rizika, koji proističe iz pozicionih ili, u slučaju gambita, materijalnih ustupaka koje čini crni.